

4. Надьон О. В. Рада національної безпеки й оборони України та Служба безпеки України як суб'єкти спеціальної компетенції із забезпечення фінансової безпеки банків. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 4. С. 87–91. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu\\_2017\\_4\\_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_4_22)

5. Бобрицький Л. В. Рада національної безпеки і оборони України як орган координації і контролю у боротьбі з корупцією. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. Вип. 20. С. 95–102. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz\\_2009\\_20\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2009_20_10)

6. Дудко І. Рада національної безпеки в системі зовнішньої політики США. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 156–166. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe\\_2006\\_2\\_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2006_2_16)

*Дорошук Ніна Олександрівна,*  
професор кафедри теорії, історії  
та філософії права Національної  
академії внутрішніх справ, кандидат  
історичних наук, доцент

## **ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

У сучасних умовах російсько-української війни проблематика історичної пам'яті набуває не лише гуманітарного чи культурного значення, вона перетворилася на один із ключових елементів системи національної безпеки держави. Історична пам'ять безпосередньо впливає на формування національної ідентичності, громадянську стійкість та готовність суспільства до спротиву зовнішній агресії. Саме тому в умовах гібридної війни політика збереження історичної пам'яті стала одним із ключових напрямів протидії інформаційній агресії, дезінформації та спробам руйнування української самобутності.

Упродовж тривалого часу історія України піддавалася системному викривленню, русифікації та ідеологічному конструюванню відповідно до політичних інтересів Російської імперії та СРСР. Такі практики були спрямовані на нівелювання української національної ідентичності та формування почуття «меншовартості малороса». У сучасних умовах Російська Федерація так само активно використовує історичну міфологію як інструмент інформаційно-психологічної війни. Маніпуляції навколо концептів «єдиного народу», «спільної історії»,

«визволення України» стали засобом легітимації агресивної політики щодо України. При цьому об'єктом атак стало не лише минуле, а й сама українська ідентичність, право українців на окремішність власної держави, культури та історичного розвитку.

Одним із найбільш поширених російських пропагандистських міфів є концепція «єдиного народу», згідно з якою українці, росіяни та білоруси нібито утворюють спільну етнокультурну та історичну спільноту, а українська державність розглядається як історична випадковість або результат зовнішнього впливу. Ця концепція і нині активно просувається російським політичним керівництвом [1]. Такі твердження фактично заперечують існування української політичної нації та створюють псевдоісторичне підґрунтя для виправдання агресії проти України.

Яскравим прикладом історичних маніпуляцій є привласнення Росією історичної спадщини Руської держави. У російському історичному дискурсі Русь традиційно подається як «колиска російської державності», тоді як роль України штучно применшується або взагалі ігнорується. Натомість саме Київ був політичним, культурним і духовним центром Русі задовго до виникнення Московії. Таке перекручення історії спрямоване на формування ідеологічної конструкції «історичних прав» Росії на українські території.

Іншим показовим прикладом історичної маніпуляції є трактування російською історіографією Переяславської ради 1654 р. та Березневих статей Богдана Хмельницького. У російській імперській, радянській, а нині й у сучасній історичній науці домінує концепція так званого «возз'єднання України з Росією», відповідно до якої Переяславська угода нібито означала «добровільне входження» Війська Запорозького до складу Московського царства на правах автономії. Такий підхід був покликаний створити уявлення про історичну закономірність підпорядкування України Москві та сформувати ідеологічне підґрунтя для заперечення української державності.

Натомість в українській історичній науці переконливо спростовані подібні твердження. Аналізуючи зміст Березневих статей та політичний контекст їх укладення, вітчизняні дослідники дійшли висновку, що йшлося не про «входження» України до складу Московської держави, а про встановлення договірних відносин, які за своїм характером наближалися до протекторату або васальної залежності зі збереженням суверенних прав Гетьманщини [2, с. 163]. Необхідно враховувати, що відносини

васалітету були характерним явищем міжнародно-правової та політичної практики того часу. У XVI–XVII ст. вони виступали однією з основних форм організації міждержавних зв'язків, за якої політичні утворення різного ступеня самостійності визнавали зверхність могутнішого сюзерена, зберігаючи при цьому власні інститути влади, систему управління, правопорядок, військову організацію та значний обсяг зовнішньополітичної самостійності. Показовим у цьому контексті є досвід Османської імперії, васалами якої була низка держав, зокрема, Кримське ханство, визнаючи верховенство османського султана, зберігало власну династію Гіреїв, органи влади, судову систему, дипломатичні контакти та самостійність у вирішенні значної частини зовнішньополітичних питань. Подібний характер мали відносини Османської імперії з Молдавським князівством, Валахією та Трансильванією.

Михайло Грушевський наголошував, що українська сторона розглядала домовленості з Москвою як політичний договір між двома окремими суб'єктами, а не як акт ліквідації української державності. Дослідник підкреслював, що Військо Запорозьке зберігало власну адміністрацію, фінансову систему, судочинство, військо та право на самостійні зовнішньополітичні відносини за винятком Речі Посполитої та Османської імперії [3, с. 63]. При цьому науковець зауважував, що московська сторона від самого початку розглядала союз із Військом Запорозьким не як рівноправне політичне партнерство, а як етап територіальної експансії, що відповідало загальній політиці централізації держави [3, с. 61].

Системного характеру набули й маніпуляції навколо подій Другої світової війни. Російська пропаганда поширює міф про «визволення» України виключно силами радянської армії. Будь-які спроби України переосмислити радянське минуле або вшанувати власний визвольний рух подаються РФ як «реабілітація нацизму». Особливо активно дискредитуються Організація українських націоналістів та Українська повстанська армія. При цьому російська пропаганда свідомо ігнорує складність історичного контексту, антинацистську боротьбу окремих підрозділів УПА та їхню роль у боротьбі за українську державність.

Одним із найцинічніших прикладів фальсифікації історії є заперечення Голодомору 1932 – 1933 рр. Попри наявність значної кількості архівних документів, свідчень очевидців та міжнародних досліджень, російська сторона продовжує трактувати Голодомор як «спільну трагедію народів СРСР», уникаючи визнання його цілеспрямованого антиукраїнського, антиселянського характеру.

Така позиція має не лише політичне, але й безпекове значення, оскільки спрямована на знецінення історичної травми українського народу та руйнування національної пам'яті.

Після 2014 р. питання історичної пам'яті остаточно перейшло у площину національної безпеки. Важливим етапом у цьому процесі стало ухвалення Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р. № 317-VIII. Закон визначив правові засади декомунізації, заборони тоталітарної символіки та відновлення історичної справедливості. У преамбулі акта прямо наголошується на необхідності усунення загроз незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України [4].

Водночас державна політика пам'яті не повинна концентруватися виключно на трагічних сторінках української історії. Безумовно, пам'ять про Голодомор, політичні репресії, депортації та сучасні воєнні злочини РФ є необхідною складовою національної свідомості. Проте надмірна концентрація виключно на історичних трагедіях може формувати у суспільстві образ української нації як «вічної жертви», що негативно впливає на розвиток національної самоповаги. Історична пам'ять повинна містити не лише наративи страждання, але й наративи перемоги, державотворення, боротьби та успіху!

У зв'язку з цим особливого значення набуває збереження та популяризація героїчних сторінок української історії, адже саме такі приклади формують почуття гордості за власний народ і створюють підґрунтя для патріотичного виховання молоді.

Українська історія містить значну кількість прикладів, які можуть виступати джерелом національної гордості. До них належать традиції української державності часів Русі, Галицько-Волинського князівства, Війська Запорозького, діяльність видатних гетьманів, визвольні змагання періоду Української національної революції 1917–1921 рр., дисидентський рух другої половини XX ст. та сучасний спротив російській агресії. Важливе місце серед чинників формування національної самосвідомості посідають також здобутки української культури, науки та освіти, які знайшли свій вияв у розвитку писемності й книжної традиції, становленні оригінальних архітектурних і мистецьких шкіл, формуванні потужної літературної спадщини, утвердженні української музичної культури та діяльності видатних представників

інтелектуальної еліти, чий творчий доробок став невід'ємною складовою європейського культурного простору.

Особливе значення для формування національної стійкості має сучасний героїчний досвід українського народу. Оборона Донецького аеропорту, бої за Маріуполь, спротив на Київщині, Харківщині та Чернігівщині у 2022 р. стали прикладами масового героїзму, які вже сьогодні формують новітню українську історичну пам'ять. Саме такі події створюють образ України як держави, здатної до спротиву та перемоги.

Особливу роль у формуванні історичної пам'яті відіграє система освіти. Заклади вищої освіти мають забезпечувати не лише передачу історичних знань, але й формування критичного мислення, здатності протидіяти дезінформації та усвідомлення цінності української державності. У сучасних умовах викладання історичних та історико-правових дисциплін набуває важливого безпекового значення, адже передусім через освітній процес формується історична свідомість молодого покоління, відчуття національної ідентичності та усвідомлення тяглості української державотворчої традиції. У цьому контексті важливого значення набуває оновлення змісту гуманітарної освіти, впровадження сучасних підходів до викладання історії та протидія деструктивним історичним міфам.

Потрібно також враховувати, що історична пам'ять безпосередньо пов'язана з інформаційною безпекою держави. У сучасних умовах цифровізації інформаційний простір стає середовищем активного поширення маніпулятивних історичних наративів. Російська пропаганда системно використовує історичні фальсифікації для виправдання агресії проти України, формування антиукраїнських настроїв та дискредитації української державності. У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток критичного мислення та медіаграмотності населення.

Водночас історична пам'ять не повинна перетворюватися виключно на інструмент політичної кон'юнктури. Державна політика пам'яті має ґрунтуватися на принципах наукової об'єктивності, історичної правди, поваги до людської гідності та недопущення політичних маніпуляцій історією. Лише за таких умов вона здатна забезпечувати консолідацію суспільства та зміцнення національної безпеки.

Отже, історична пам'ять у сучасних умовах є важливою складовою системи національної стійкості та безпеки України. Вона забезпечує збереження національної ідентичності, зміцнення суспільної єдності, протидію інформаційним загрозам,

консолідацію суспільства та формування готовності до захисту держави. В умовах триваючої російської агресії питання історичної пам'яті виходить за межі гуманітарної політики та набуває стратегічного значення для збереження Української держави.

### ***Список використаних джерел***

1. УІНП відповів на статтю Путіна про історичну єдність українців і росіян / Український інститут національної пам'яті. URL: [https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/uinp-vidpoviv-na-stattyu-putina-pro-istorychnu-yednist-ukrayinciv-i-rosiyan?utm\\_source=chatgpt.com](https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/uinp-vidpoviv-na-stattyu-putina-pro-istorychnu-yednist-ukrayinciv-i-rosiyan?utm_source=chatgpt.com)

2. Терлюк І. Я. Українська державність: формування національної державно-правової традиції (друга половина XVI – початок XX ст.): монографія. Львів: Галицька видавнича спілка, 2022. 478 с.

3. Грушевський М. Про старі часи на Україні. Коротка історія України (для першого початку). Відень: Вальдгайм-Еберле акц. тов., 1919. 123 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9563/file.pdf>

4. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>

***Іванчук Наталія Віталіївна,***  
старший викладач кафедри теорії,  
історії та філософії права  
Національної академії внутрішніх  
справ, кандидат юридичних наук

## **КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ПРІОРИТЕТНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

Сучасне життя неможливо уявити без глибокого проникнення інформатизації в усі його сфери. Інформаційна розвиненість поступово стає однією з важливих складових, що визначають образ «сучасної людини», створюючи необхідну основу для її повноцінного існування. С кожним роком інформація набуває все більшого загальносуспільного значення, що надає особливу актуальність гуманітарним дослідженням явищ, нерозривно пов'язаних з нею.